

Олексій Караманов

Освітній простір і навчальне середовище в контексті міжкультурної комунікації в музеї

Prace Naukowe Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie. Pedagogika 22, 291-300

2013

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Олексій КАРАМАНОВ

Освітній простір і навчальне середовище в контексті міжкультурної комунікації в музеї

Проаналізовано можливості освітнього простору та освітнього середовища у процесі організації міжкультурного діалогу в музеї. Обґрунтовано роль мультикультурної освіти, що відображає розуміння різних культур і реалізує природне право кожної людини на свободу. Визначено особливості ефективної міжкультурної комунікації та педагогічної взаємодії з різними категоріями відвідувачів у просторі музею також їх практичне застосування.

Ключові слова: освітній простір, освітнє середовище, музей, мультикультуралізм, мультикультурна освіта, комунікація, навчання.

Систематичне відвідування музеїв позитивно впливає на розвиток наукового, артистичного, технічного, етнографічного, історичного та культурознавчого світогляду людини. Музей у силу своїх специфічних особливостей може виступати вагомим рушієм формування й розвитку світогляду, спричинитися до усвідомлення людиною свого власного “Я” та розумінні інших людей у соціумі.

Власне, мова йде про те, що музей здатний акумулювати досвід різних культурних груп й формувати багатокультурне середовище, сприяти організації міжкультурної комунікації. Серед актуальних проблем трансформації багатокультурного середовища музею на характер і стиль комунікаційних процесів у соціумі можна виокремити: подолання поділу світу на ворогуючі угруповання; соціальні, національні та інші антагонізми, що призводять до військових конфліктів; відсутність розуміння між людиною і природою, що загрожує екологічною катастрофою; розпад людської свідомості й душі.

У сучасних вітчизняних та зарубіжних дослідженнях розглядаються різні аспекти розвитку мультикультурної освіти у контексті глобалізації,

інтеграційних процесів у сучасному освітньому просторі, аналізу спільного та відмінного історичного досвіду, змісту освіти, форм і методів організації педагогічної взаємодії (П. Гжибовський, О. Гриценко, М. Екерт, Г. Дмитрієв, К. Камінська, Н. Кірабаєв, Т. Колбіна, Є. Нікіторович, В. Малахов, А. Щурек-Борута та ін.).

У працях Т. Мишевої, Р. Патер, М. Попчик, Й. Скутнік, Т. Трошиної, М. Шелонга, Л. Шляхтіної, Я. Долака та ін. вивчаються різні можливості адаптації музею до організації ефективної педагогічної діяльності, проте проблема міжкультурної комунікації з огляду на ці дослідження заслуговує більш поглибленого вивчення.

Мета нашого дослідження – проаналізувати можливості освітнього простору (у широкому контексті) та освітнього середовища (у більш спрямованому значенні) на організацію міжкультурного діалогу в музеї, забезпечення ефективної комунікації та педагогічної взаємодії з різними категоріями відвідувачів.

Розвиток освіти як діалогу культур визначено тим, що жодна національна культура не здатна самостійно охопити усе різноманіття людського суспільства, створити універсальну систему цінностей планетарного характеру. Нова парадигма освіти, універсальна й загальнолюдська за своєю природою, вимагає синтезу й діалогу культур, оскільки національна культура – це візитна картка країни і одночасно її основний внесок у розвиток світової культури¹.

У ході ознайомлення з експозицією створюється новий *музейний простір*², котрий посилює процес сприйняття експонатів у контексті діалогу різних культур, подолання стереотипів мислення й упереджених суджень. Таке сприйняття базується на реконструкції частини минулого через призму історії окремих предметів, відтворенні лінії подій, інтерпретації фактів, аналізі етапів життя і творчості конкретної особистості. Усвідомлення даного процесу сприяє додатковому залученню відвідувачів до споглядання та аналізу музейних колекцій, виявленню тих зрозумілих аспектів, що дозволяють вільно отримувати необхідну інформацію.

Зміни та глобальні трансформації сучасних освітніх технологій дозволяють говорити про переосмислення традиційних підходів до навчання, спрямованих на автоматичне засвоєння і запам'ятовування знань.

¹ В. Громовий, *Хочеш бути глобальним педагогом, будь ним!*, [у:] Завуч, 2005, № 25 (247), с. 7;

² Музейний простір ми не обмежуємо власне приміщенням музею, оскільки важлива роль належить навколишньому середовищу, що дозволяє більше дізнатися про роль різних пам'яток архітектури, природи, людської життєдіяльності за місцем їх знаходження. Пам'ятки у «вільному доступі» можуть розповісти набагато більше, ніж експозиція в музеї. Для зручності відвідування можливо також створення спеціальних маршрутів, сіті-квестів, що дозволяють самостійно комбінувати екскурсії з візитом до музею.

Учитель вже не сприймається у ролі носія абсолютної істини, який несе учням мудрість і знання, вимагаючи натомість поваги і слухняності, а також маніпулятора, що використовує своїх вихованців заради досягнення заздалегідь спланованих цілей. В умовах постмодернізму вчитель не нав'язує єдиний спосіб бачення дійсності навіть однорідній групі учнів, що відкриває шлях до мультикультурної освіти та діалогу культур.

Формування засад справжнього громадянського суспільства безпосередньо пов'язане з упровадженням мультикультурної освіти – освіти, що відображає розуміння й гідну оцінку різних культур і пристосованою до потреб дітей з різних соціальних груп. Вона реалізує природне право кожної людини на свободу і прагнення відчувати себе незалежним від будь-кого у силу своїх політичних, моральних чи національних переконань. Розуміння мультикультуралізму вимагає відходу від застарілих ідеологічних цінностей та адаптації до нового стилю життя у новому, по-справжньому демократичному суспільстві³.

Мультикультурна освіта у просторі музею сприяє формуванню міжкультурної компетентності, що дозволяє ефективно й безконфліктно спілкуватися з представниками інших культур на основі максимальної реалізації принципів доступності та наочності навчання, діалогічністю спілкування вчителя і учня, взаємодії теорії і практики, а також постійної комунікації. Зазначені фактори сприяють підвищенню ефективності навчання в музеї й визначають нову сферу для застосування дидактичних методів і прийомів, інтеграції та взаємодії різних галузей знань, що стимулює пошук і знаходження шляхів порозуміння у ході оцінки актуальних подій і явищ.

Мультикультурна освіта складається з трьох компонентів. По-перше, це думки про те, що усі діти, незалежно від своїх етнічних ознак, повинні мати рівні можливості навчатися й розвиватися у школі, по-друге, це рух за реформи, які покликані змінити школу та втілити зазначену ідею у життя; по-третє, це постійний нескінченний процес розробки та втілення різних змін, яких вимагає рух за реформи⁴.

Загалом, сама педагогіка мультикультуралізму забезпечує необхідні й достатні умови для того, щоб реалізувати головну мету освіти у цілому та допомогти учням:

- спостерігати й усвідомлювати навколишній світ з різних сторін;
- цілеспрямовано опановувати методиками самоаналізу, пізнання людських характеристик й подолання конфліктів;

³ О.В. Караманов, *Ідея мультикультуралізму у процесі демократизації освіти в Україні*, [у:] *Американська філософія освіти очима українських дослідників: Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (22 грудня 2005 р.)*, Полтава 2005, с. 62.

⁴ Г. Лефрансуа, *Прикладная педагогическая психология*, СПб., 2003, с. 278.

- прискорити інтелектуальний і емоційний розвиток з метою формування почуття соціальної відповідальності та солідарності з іншими людьми;
- навчитися толерантності та міжкультурного взаєморозуміння; долати стереотипи й упередженість у сфері міжнаціональних відносин;
- упевнено дивитися в майбутнє, досягаючи максимального рівня самореалізації.

Мультикультурна освіта сьогодні репрезентує різні напрямки, серед яких можна виокремити наступні:

- навчання особливостям різних культур – адаптація стандартних програм для задоволення потреб учнів у різних культурних традиціях;
- дослідження в одній групі (single-group studies) – розробка програм для навчання з конкретних питань міжкультурної взаємодії, які є недостатньо репрезентовані, у межах групи;
- людські стосунки – зосередження уваги на міжособистісних й міжгрупових відносинах;
- полікультурна освіта – визнання й схвалення (celebrating) широкого спектру расових й культурних подібностей та відмінностей;
- освіта, культура и соціальний реконструктивізм⁵ – увага до проявів дискримінації та заохочення критичного мислення та соціальних змін⁶.

Культивування нових знань за допомогою музейного діалогу, орієнтованих на досягнення практичних результатів в умовах багатокультурного мінливого світу, відповідає потребам сучасного “суспільства знань”, коли нові освітні технології та концепції фактично витісняють застарілі ідеологічні постулати і аксіоми. Музейний простір створює додаткові можливості, що дозволяють розвивати повагу до культурного різноманіття як системи особистісних переконань, а також визнання універсальних цінностей на регіональному та глобальному рівнях, пропагувати добросусідські відносини, повагу до прав людини та відповідальність.

Освітній потенціал культурної спадщини дозволяє виділити пріоритетні напрями, які безпосередньо пов'язані з розвитком історичної свідомості у ході організації педагогічної діяльності у просторі музею:

---

⁵ Соціал-реконструктивізм стверджує, що будь-яка соціальна, політична, культурна інновація повинна бути закріплена у системі освіти. Освіта у межах цієї теорії розглядається як феномен, орієнтований на майбутній розвиток суспільства. Школа повинна виконувати культурно-селекційну роль, оскільки процес навчання орієнтує на сприйняття та затвердження певної системи цінностей. Завдання освітніх установ полягає не лише у розвитку потенційних можливостей людської особистості, а й в орієнтуванні молодих людей, які вступають у життя, на сприйняття певних культурно значущих цінностей. Тому саме в освіті може здійснюватися градація та зміщення цінностей й мотивів, якщо їх цілеспрямовано формувати.

⁶ Teaching and learning in a diverse world: multicultural education for young children / Patricia G. Ramsey; foreword by Sonia Nieto, New York: Published by Teacher College Press, Columbia University, 2004, p. 7.

- формування уявлення про історичний час та його перебіг, оскільки музеї здійснюють чималий внесок у збереження культурного середовища, допомагаючи формувати уявлення про зв'язки людини з її культурним оточенням. Саме в музеї ці зв'язки постають у своєму конкретному предметному вираженні, а тому є можливість навчитися «бачити» історію, уявляти те, що приховане за предметом, розуміти, що предмети вчорашнього, та й сьогоднішнього дня – закономірні ланки у ланцюзі часу;
- формування уявлень про мінливість й наступність системи цінностей. Оскільки у музейному предметі відображено зв'язок з ціннісними орієнтаціями людей тієї чи іншої епохи, то знайомство з ним допомагає простежити історичну мінливість системи цінностей певного часу, певного стану, зокрема, естетичних поглядів та ідеалів;
- передання знань про походження та етнокультурні особливості різних народів не тільки шляхом демонстрації оригіналів національної або зарубіжної культури на стаціонарних музейних експозиціях або тимчасових виставках, а й за допомогою безпосереднього включення, або інтеракції сучасних відвідувачів музею для знайомства зі старовинними обрядами, ритуалами, традиціями. Особистість, відчуваючи вплив історико-культурного середовища, прямо чи опосередковано, здійснює внутрішній акт самовизначення, співвідносить свої погляди і уявлення, знання та досвід, етичні й естетичні критерії з нормами інших етносів⁷.

Відтак, у сучасному освітньому просторі музейна педагогіка по-новому визначає можливості перетворення внутрішнього змісту культури. Акцентуючи увагу на ідеях осмислення існування навколишнього світу й буття людини, вона ототожнюється з цілим комплексом гуманітарних дисциплін, зокрема, з естетикою, етикою, історією, культурологією, літературою, формуючи емоційно-особистісне ставлення відвідувачів до цінностей культурної спадщини.

Вагоме значення для розвитку мультикультурного розуміння освітнього простору мають міждисциплінарні зв'язки між різними предметами. В умовах музейного середовища вони дозволяють створювати умови для інтеграції та діалогу між різними сферами суспільства. Міждисциплінарне розуміння музейної педагогіки поєднує як теорію, так і практику різноманітних форм діяльності музею. Крім того, воно охоплює широкий спектр гуманітарних знань, розкриваючи педагогічний потенціал музеєзнавства та мистецтвознавства, визначаючи специфіку наукових досліджень у галузі художнього сприйняття і творчого розвитку особистості. Це уможливило розгляд музейної педагогіки як високотехнологічного процесу, реалізо-

⁷ Основи культурології: Учеб. пособие / Отв. ред. И.М. Быховская, Москва, 2005, с. 353.

ваного у спеціально створеному і функціонуючому на засадах діалогу в освітньому середовищі. Це середовище має комплексний характер, включаючи в себе не лише музейні експозиції, а й студії, спеціальні аудиторії, майстерні, навколomuзейний простір⁸.

Вищезазначене дає змогу точніше визначити термін “освітнє середовище”. Сучасне освітнє середовище різноманітне за своїми змістовими характеристикам та формами. У вузькому сенсі воно розкривається як системоутворюючий фактор конкретної освітньої системи, у широкому – як система ключових факторів, що визначають формування та розвиток людини. Одна з якостей освітнього середовища – взаємодія безлічі локальних освітніх середовищ, взаємне використання конкретних особливостей інноваційних середовищ однієї країни в освітньому просторі інших країн, що сприяє розвитку освіти у цілому. Це є проявом тенденції інтеграції освітніх процесів у різних країнах й регіонах у світовий освітній простір, котрий сьогодні розвивається на засадах ідей гуманізації, демократизації та підвищення стандартів⁹.

За способом організації взаємодії у ході навчальної діяльності середовища бувають ігровими, тренувальними і формуючими. Ігрові створюють ігрові відносини між відвідувачами, певним ігровим аналогом у штучному середовищі і відповідних реакції середовища на активність гравців. Такі середовища володіють високим мотивуючим впливом; дозволяючи тривалий час фіксувати увагу й зберігати активність відвідувачів.

Тренувальні середовища використовують ефекти динамічної адаптації до своїх параметрів й формування адекватної поведінки після багаторазового повторення однорідних форм діяльності. Формуючі орієнтовані на отримання навчального ефекту у формі широких, не прив'язаних до конкретних видів діяльності адаптивних ефектів у психіці учня/студента (наприклад, формування властивостей сприйняття, пам'яті, уваги). Вони передбачають включення учня в світ різноманітних завдань, елементи яких притаманні у тій чи іншій мірі іншим професійним середовищам¹⁰.

Освітнє середовище музею є настільки ж активним засобом освіти і виховання, як і шкільне/студентське, й до того ж володіє естетичною аурою, художнім і творчим змістом, а, отже, могутнім духовним потенціалом. Звідси його гармонізуючий вплив на особистість, що формується.

Музейне середовище включає в себе наступні компоненти :

— навколomuзейний простір, що організовує увагу глядача;

⁸ Б.А. Столяров, *Музейная педагогика как область университетского знания Музеи России: поиски, исследования, опыт работы*, вып. 5: Педагогика и культурология музейной деятельности, СПб., 1999, с. 73.

⁹ Н.П. Макарова, Т.А. Чичканова, *Маленькая дорога в большой мир, или пособие для энтузиастов детского музейного движения*, Самара 2005, с. 66.

¹⁰ Н.П. Макарова, Т.А. Чичканова, Указ. соч., с. 68–69.

— власне музейний будинок, який налаштовує на сприйняття твору мистецтва;

— експозицію як презентацію музейних пам'яток¹¹.

На думку дослідників, особистісний компонент структури освітнього середовища музею може розкриватися такими положеннями:

— особистість і освітнє середовище виступають у суб'єкт – суб'єктній системі відносин, коли відбувається їх взаємовплив;

— процес розвитку особистості в умовах освітнього середовища спирається на знання вікових особливостей його суб'єктів (адресність);

— навчання організовується на основі провідної діяльності у взаємозв'язку з іншими її видами¹².

На основі знання педагогічного потенціалу кожного з компонентів освітнього середовища музею можливе його використання, моделювання, оптимізація. Середовище володіє також такими характеристиками, як цілісність, динамічність, що визначає його здатність до саморозвитку.

Слід зауважити, що нова інтерпретація минулого у процесі сприйняття музейної інформації формує нове бачення сьогодення і майбутнього. Для цього застосовуються навички комунікативних умінь, необхідних у ході успішного культурної взаємодії, міжкультурного діалогу. Цей процес дозволяє визначити вплив суспільної та індивідуальної свідомості, моральних цінностей у ході аналізу ефективності міжкультурної педагогічної взаємодії¹³.

У сучасну епоху, коли усе більш наполегливо і гостро проявляють себе процеси глобалізації, на перший план висувається ідея збереження культурного різноманіття як закономірна реакція на небезпеку уніфікації культури. Сучасні культурно-освітні проекти, ініціаторами яких найчастіше виступають музеї, використовуючи освітній потенціал культурної спадщини, переносять акцент на виховання толерантності, поваги й гордості з приводу різноманіття культур. Підтримка культурного розмаїття – найважливіший засіб протистояння глобалізації в культурі, а нерідко – один із способів запобігання конфліктів етнокультурного характеру¹⁴.

Звернення до тематики національної культури завжди “занурює” музей в епіцентр громадських дискусій, суперечок й конфліктів. З одного боку, це приваблює публіку, з іншого – у багато разів підвищує відповідальність

¹¹ Б.П. Столяров, *Музейная педагогика. История, теория, практика: учеб. пособие*, Москва 2004, с. 107–108.

¹² *Музейная педагогика. Из опыта методической работы*, Под ред. А.Н. Морозовой, О.В. Мельниковой, Москва 2006, с. 27.

¹³ Минуле, сьогодення і майбутнє є центральними об'єктами інтерпретації в музеї, коли ми говоримо про міжкультурну взаємодію, міжкультурний діалог, організацію спільного навчання. Виходячи з цього, слід розуміти минуле, поважати сьогодення і бачити майбутнє.

¹⁴ *Основы культурологии: Учеб. пособие / Отв. ред. И. М. Быховская*, Москва 2005, с. 352.

музейних працівників (щоби їх діяльність не призводила до загострення конфліктів і суперечностей, а сприяла гармонізації міжнародних відносин).

Чеський музеолог Я. Долак справедливо зазначав, що у багатьох країнах музеї сьогодні зустрічаються з труднощами у репрезентації взаємовідносин більшості і меншин, а також “прикрашенням” історії. Оскільки музеї є містком для розуміння й осмислення різного досвіду, вони повинні акцентувати не на “безконфліктності» очевидних “кривавих взаємин” народів, а розкривати “хворі рани” у пошуках діалогу і компромісу¹⁵.

Контекстуальне розуміння національної культури спирається на уявлення про неї як нерівну саму собі на окремих етапах історичного розвитку. Мінливе оточення перебудовує культуру, викликає у неї відповідну реакцію, забезпечуючи тим самим її динаміку. Це означає, наприклад, що показ однієї культури та регіону слугує завданням більш повного розкриття іншої культури.

Контекстуальному підходу протистоїть міфологічний у різних його варіантах. Національна культура, відповідно до одного з них, бачиться як зібрання незмінних цінностей, притаманних їй від початку й на усі часи. Герої, традиції та характеристики, абсолютно надумані або ретельно відібрані, вільно переміщуються носіями цих поглядів з однієї епохи в іншу. Все, що не вміщується у наперед визначені вузькі рамки, оголошується відхиленнями від істинного шляху, визначеного для культури того чи іншого народу.

У іншому варіанті в історії народу обирається певний культурний ідеал – “золотий вік”, повернення до якого починає розумітися як головна мета, а усі історичні епохи оцінюються шляхом додавання до них знайденого мірила. Найчастіше це “ідеальний” час є цілком надуманим плодом поєднання літературної фантазії, анахронізмів та історичного невігластва¹⁶.

Вищезазначені підходи дозволяють зрозуміти так звані “провали” або “білі плями” в музейних експозиціях, які “відповідно до віянь часу” у терміновому порядку “оновлюють”, а по суті просто переінакшують під стандарти сучасної політичної ситуації, ідеологуючи й міфологізуючи зміст, способи інтерпретації та форми роботи з відвідувачами.

Невірні уявлення про різні культури й культурні групи представляють спрощений погляд на культуру як щось статичне і незмінне, що описується

¹⁵ Я. Долак, *Музейная экспозиция – музейная коммуникация*, [у:] *Вопросы музеологии*, 2010, № 1, с. 116.

¹⁶ В.Ю. Дукельский, *Историческая ретроспекция как средство экспозиционного раскрытия межкультурных взаимодействий*, [у:] *Музей и этнология (серия электронных изданий Museum Pro)*, Вып. 2, Ред. кол.: Е.Л. Галкина (отв. ред.), Е.Е. Кузьмина, Н.А. Никишин, Москва 1997, с. 77–78.

у термінах народного мистецтва, одягу, танців і музики. Іноді навіть виникають думки, що одна культура, – зазвичай домінуюча, культура більшості – краще за інші й повинна слугувати зразком для носіїв інших культур.

Проте, на відміну від вищесказаного, ми підтримуємо думку, що в ідеалі мультикультурне освіта:

- по-перше, об'єднує в єдине ціле інформацію та приклади з безлічі різних культур, у результаті чого учні стають, у певному сенсі, культурно грамотними;
- по-друге, вона допомагає їм зрозуміти, яким чином на їх знання і переконання впливають різні культури (а також соціальна приналежність і мова);
- по-третє, (що надзвичайно важливо у світі, де усе більше посилюється етнічна ворожнеча), мультикультурна освіта пом'якшує расові забобони і, як наслідок, виховує терпимість до інших людей та їх світогляду;
- по-четверте, вона зменшує несправедливість, породжену расовими, класовими і гендерними уподобаннями;
- по-п'яте, вона дає можливість усім навчатися так, що навіть діти з найбільш малозабезпечених сімей або інших культурних груп можуть отримати знання та вміння, упевненість у собі та власних силах, необхідних для особистісного успіху¹⁷.

Безпосередньо у ході створення міжкультурного освітнього середовища у просторі музею, спираючись на положення педагогіки мультикультуралізму, слід брати до уваги такі положення:

1. *Хто говорить.* Це загальноприйнята форма для звичайного дискурсу у соціокультурному середовищі. Манера розмови, жести, слова, цінності, висновки окремих осіб і груп можуть істотно відрізнитися від дискурсу, сформованого між соціальними й культурними групами. У ході міжкультурної взаємодії це свідчить про особливості, що виражаються вербальними і невербальними способами, наприклад, поняття "ввічливість" і "повага" матимуть неоднакове значення у різних культурах.

2. *Коли говорять.* У ході діалогу слід акцентувати увагу на історії та обставини того чи іншого явища, події, побачених, переказаних та озвучених людьми. Ці історії (досвід попередніх відносин) часто формують способи інтерпретації й накладають значні обмеження на певні дискурсивні можливості. Наприклад, те, що для одних є чорним, для інших – білого кольору і т.д.

3. *Де говорять.* Це пов'язано з матеріальним дискурсом, розташованим у просторі та часі. Він звертає увагу на характер й динаміку комунікації – чи говорять люди між собою стоячи або сидячи, посміхаються або підморгують, розмовляють на близькій відстані або на певній дистанції і т. д.

¹⁷ Ги. Лефрансуа, Указ. соч., с. 279.

4. *Як говорять.* Люди використовують різні способи, свідомі й несвідомі для вираження своїх намірів. У цьому контексті можна аналізувати елементи, що не вважаються основними і, на перший погляд, виглядають другорядними (наприклад, дизайн шкільних меблів). Однак під час більш глибокого аналізу їх роль значно зростає¹⁸.

Отже, освітнє середовище музею виступає вагомим чинником розвитку мультикультурної освіти. Це підтверджує думка, що музей у ході своєї історії формувався як джерело міжкультурної компетентності, що виховує в людях здатність успішно спілкуватися з представниками різних культур, на різних рівнях комунікації.

Відтак, музейний освітній простір уможливорює моделювання різних середовищ, пов'язаних з організацією навчання, просвітницької або рекреаційної діяльності. Формування спільних цілей такої діяльності об'єднує відвідувачів різних культур, дає змогу людині оцінити свій рівень розвитку, відчути приналежність до власної історії та культури й з повагою ставитися до інших, набуваючи відповідних життєвих компетенцій.

Освітній простір та середовище музею у поєднанні із сучасними музейно-педагогічними технологіями можуть створювати унікальну комунікативну взаємодію між абсолютно різними відвідувачами. Саме у цьому ми вбачаємо перспективи розвитку нерозкритого потенціалу музейної педагогіки, яка здатна гнучко адаптувати непросте історичне минуле до “надзвичайно широкої палітри сьогодення” та навчити людей через взаємоповагу, толерантність та освіченість “з оптимізмом дивитися у майбутнє”.

Summary

Environment Education and Intercultural Communication as a Teaching in the Museum

The author of the article analyses the possibilities of educational space and learning environment in the process of intercultural dialogue in the museum. He grounds the role of multicultural education which reflects understanding of different cultures and realizes natural right of every person to freedom. The researcher defines main features of the effective intercultural communication and educational interaction with various categories of visitors in the museum environment, presents their practical application.

---

¹⁸ N.C. Burbules, B.C. Bruce, *Theory and Research on Teaching as Dialogue*, [y:] *Handbook of research on teaching*, Ed. V. Richardson, 4 th Edition, Washington: DC: American Educational Research Association, 2001, p. 1115–1116.